

I. ANTOLOGIJA, ki jo morda začudeni jemljete v roke, se po vsebini in reprezentativnosti močno razlikuje od običajnih antologij poezije, saj je bila sestavljena v mejah provincialno obstoječega pesniškega ustvarjanja in po načelu lokalno omejene informativnosti. Spet pa se lahko prebira kot šaleški delež v širši narodno kulturni skupnosti, saj jo skupaj s povsem neznanimi avtorji predstavljajo tudi vidnejši slovenski pesniki, ki so se na Šaleškem rodili, tamkaj delovali, ali pa na to zemljo prišli zgolj umret ...

V projektu "šaleške monografije" antologija predstavlja prvi zvezek primerov iz svojega "pesnišča", ki prvič in zbirno, vključujoč tudi ljudsko pesem, odgovarja na sestavljalčevo radovednost, kakšen in kolik je šaleški leposlovni delež v razvoju slovenskega slovstva. - Raziskovalni predmet je reduciran le navidez:

a) zvrstno antologijska predstavitev omogoča sestavljalcu edini način, da bralca postopoma in sistematično spozna z literarno-zgodovinskimi dejstvi na Šaleškem - dejstvo nezadostnega vedenja o minulih in sodobnih literarnih pojavih, vsak dan glasnejša izguba ljudske pesmi, dejstvo province -,

b) antologija nima niti prve niti zadnje strani, kar pomeni, da je pričujoči prikaz le osrednji prerez malega šaleškega pesnišča oz. so izpuščeni:

- 1. uvod s temeljnimi besedili iz vseceljskega okoliša,*
- 2. besedila/avtorji, ki so s Šaleško dolino le v posredni zvezi,*
- 3. velik delež ljudske pesmi/šaleškega ljudskega blaga,*
- 4. beležke o avtorjih (biografije) in*
- 5. literarnozgodovinski oris.*

"Morda sem sam nekoliko zagrenjen, ker sem spoznal, da s poezijo pri raji ne dosežeš nič, pa čeprav jim napišeš rdeče. Priznajo, da je rdeče, v resnici pa si samo dodatni cepec za njih. Čeprav vsi prav dobro vemo: Oni in Mi; da je v nas, ki moramo pisati, nekaj več - ti v kontekstu normalnega sveta lahko samo škoduje."

"Nikoli nisem hodil v takšne šole, kjer bi me naučili, kako naj napišem pesem. Vsak mora sam odkriti v sebi pesnika. In če ga odkrije, še ni rečeno, da mora pisati pesmi. Velikokrat je bolje, da gre v gozd duhat smrekovo smolo in tako vzleti v modrino nad seboj. Ni treba na vsak način pisati pesmi. Naj zbežijo! Nič zato."

"Vesel sem tudi tvojega odnosa do stvari, kakor bi hotel reči za tvoj občutek pripadnosti "velenjskemu", čeprav vem, da ti ne gre za poudarjanje česar koli lokalističnega, ampak za umetnost, ki je tisti segment v človeku, ki nagiblje tehniko k humanemu, toplemu, človeškemu. Skozi te prvine pa seveda tudi potrditev in opravičevanje svojega življenja, kajti lep je občutek, da nismo samo zato tu, da mendramo po rodovitni prsti!"

"Sam sem namreč v trenutkih, ko vse okoli mene potihne in slišim samo še sebe, velikokrat žalosten in prazen, in niti toliko moči nimam v sebi, da bi se nekako pripravil in stopil pred prazen list, pred izziv."

"Dolgo sem živel s tem, da provinca ubija, vendar si prav tam lahko z vsakim verzom prikličem slovenstvo. Ukročeni magnet sem postal. Moja draga šaleška provinca ima dovolj sovražnikov zame. Samo na vrt stopim in že obhajam njeno svetlobo."

Z navedenim najavljeni drugi del "šaleške monografije" načrtuje ob študijah in dopolnilih še: izbor proze in dramatike. - Odgovor bo možen šele takrat. In verjetno mu bo boter spet kulturni dinar, ki je sicer dobrotniško zacingljal že ob prvih rezultatih raziskave, pa vendarle spet postavil sestavljalca pred zamejitev: prostorsko v knjigi. Ob vseh geografskih, zgodovinskih, izbirnih itd.

II. Malo šaleško ozemlje na Štajerskem, ki ga danes poznamo kot Velenjsko kotlino, v svoji zgodovini podobno kakor vseceljsko - katerega etnični slovenski živelj historiografsko, pokrajinsko, regionalno tvori še danes - nikdar ni bilo "niti provincialno toliko zaokrožena celota, da bimoglo živeti svoje samostojno kulturno življenje" (Vlado Novak, Delež celjskega okoliša v razvoju slovenskega slovstva, v: Celjski zbornik, 1951, str. 97 - 123). - Omenjena Novakova bibliografska študija je že eden tistih dokumentov, ki nas skušajo prepričati, da "bi bilo z znanstvenega stališča nepravilno, če bi poskušali napisati nasilno zaokroženo provincialno zgodovino tega sorazmerno majhnega (ibidem: celjskega, op. sest.) okoliša, iztrgano iz njegove življenske celote" (l.c.).

- Prilagojeno šaleškemu kontekstu: ustrežnejša in tehtnejša bi bila antologija celotnega celjskega okoliša. In vendar, študija Šaleški razgledi ima svojega bralca, ki mu želi izpričati zgodovino okolice, v kateri se je najbolj neposredno znašel kot novi tvorec zgodovine v najširšem pomenu besede. - Šele na podlagi predhodno opravljenih lokalnih raziskav, t.j. zbranega gradiva iz:

a) ustnih virov,

b) rokopisnih in priložnostno natisnjenih ter

c) knjižnih,

- izdelane bibliografije in

- osnovnih biografskih črt

bo mogoče sestaviti antologijo celjskega okoliša. Slehernu lokalno raziskavo pa bo - bodisi v antologijskem, kritičnemintuditerminološkem smislu- treba razumeti prilagojeno. Ne "milostno", marveč vsebinsko in kronološko; najmanjša kozerija je včasih sila zgovoren podatek. Ne zgolj za interno uporabo; sleherni tekst bo svojo drugotno vlogo še odigral, primarno je že zdavnaj s svojim nastankom ...

Malo šaleško pesništje kot eno izmed omenjajočih lokalnih v celjskem okolišu je antologijskega pesemvzvetja vredno. Ravno zgodba šaleške majhnosti, majhno in neznatno je bilo spočetka ponemčenemu kranjstvu vse naše slovstvece, in kmalu za zmerom prisotna slovenskost sta "tod" dinamično ohranjali najprej ljudsko pesem - kajti o pesmi/lirski verzifikaciji malega šaleškega pesništja skušajo spregovoriti naslednje strani prvega zvezka "šaleške antologije" - ji pridajali tukajšnji kolorit, ali pa, manj znano, poustvarjali največ svatovsko priložnostno pesem. Z nastankom sicer časovno zapozneno, a trajno, se je razen nekaj kolednic, obsmrtnic, pivskih in romarsko-godčevskih avtobiografskih pesmi (ki jih v nekaj različicah za ta kraj navaja tudi Strekelj) v Mlinškovih rokopisnih zvezkih šaleškega ljudskega blaga ohranilo še nekaj verzificiranih dokumentov, ki prvi odgovarjajo na Novakova vprašanja, ki jih je sestavljalec sprejel za temeljna izhodišča pri odbiranju in analizah:

1. Kolik je delež tega okoliša v razvoju slovenskega slovstva kot izraza narodne celote?

2. Kako je rasla v tem okolišu zavest pripadnosti k slovenski jezikovni in narodnokulturni skupnosti?

3. Ali so se na tem delu slovenske zemlje zgodila kaka slovstvena dejanja, ali izšla slovstvena dela, ki so za ves slovenski razvoj zares pomembna?

4. Kateri pomembni slovenski slovstveni tvorci so se tu rodili ali tu živeli in delovali v zgoraj navedenem smislu?

5. Kakšne sledove je vtisnila ta pokrajina njihovemu delu?

6. Katera slovenska slovstvena dela se po svojih snovnih motivih dotikajo tega ozemlja?

/:ibidem, Novak:/ "Za sistematičen, znanstveno izčrpen in nadrobno dokumentiran odgovor na ta vprašanja bi bilo potrebno najprej izdelati trdno bibliografsko osnovo in nadrobno pretehtati nekatere doslej premalo raziskane pojave in dela."

III. Za šaleško ljudsko pesmijo se bo treba še nahoditi po okoliških hribih, za umetno so še sledi.

Današnji šaleški čas vseh teh dokumentov ne bi smel prezreti, predvsem naslednjih, antologijskih, ne. Končno gre velika zahvala delavcem Muzeja Velenje: A. Ravnikarju, J. Hudalesu in D. Kljajiču, ki so mi pri nastajanju knjige nudili "grajski mir" in mi posredovali številne arhivske podatke, Vladu Vrbiču ter številnim zunanjim sodelavcem, ki so dali "šaleški monografiji", s prvim zvezkom antologiji, razkošno podobo, bogat dokument.

Na velenjskem gradu, božič 1989.

Sestavljalec